

МАРСЕЛ ПРУСТ 1922–2022: ПРИСУСТВА

(рецепција, преводи, тумачења)

Научни скуп
15. и 16. децембар 2022.
Институт за књижевност и уметност,
Београд

КЊИГА САЖЕТАКА

Уредили
Биљана Андоновска
Бојан Јовић
Бранко Алексић

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ, БЕОГРАД
2022

Међународни научни одбор

доц. др Варја Балжалорски Антић, Филозофски факултет, Универзитет у Марибору
проф. др Предраг Бребановић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
проф. др Томислав Брлек, Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу
проф. др Мариз Васевјер, Универзитет Нова Сорбона Париз 3
проф. др Марјана Ђукић, Филолошки факултет, Универзитет Црне Горе
проф. др Лидија Капушевска Дракулевска, Филолошки факултет, Универзитет
„Св. Ђирило и Методије“, Скопље
проф. др Лешек Малчак, Факултет хуманистичких наука, Шлески универзитет
у Катовицама
проф. др Јелена Новаковић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
проф. др Миливој Сребро, Универзитет „Мишел де Монтењ“ у Бордоу

Организациони одбор

др Бранко Алексић, Париз
др Биљана Андоновска, Институт за књижевност и уметност, Београд
проф. др Томислав Брлек, Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу
мр Јован Букумира, Институт за књижевност и уметност, Београд
проф. др Владимир Гвозден, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
др Бојан Јовић, Институт за књижевност и уметност, Београд
проф. др Јелена Новаковић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Станислас Пјере, Француски институт, Београд

Уредници скупа

др Бојан Јовић
др Биљана Андоновска
др Бранко Алексић

Секретар скупа

мр Јован Букумира

Скуп организују одељења *Упоредна истраживања српске књижевности и Теорија књижевности и уметности*.

МАРСЕЛ ПРУСТ 1922–2022: ПРИСУСТВА
– рецепција, преводи, тумачења –

ПРОГРАМ РАДА

15. децембар 2022.

10⁰⁰ – 10¹⁵

Отварање скупа

Уводна реч

10¹⁵ – 11¹⁵

У компаративном контексту (1)

Председава Бојан Јовић

др Игор ПЕРИШИЋ

(Институт за књижевност и уметност, Београд)

Мрежа од паучине: Слободан Јовановић о Марселу Прусту

др Бојан ЈОВИЋ

(Институт за књижевност и уметност, Београд)

Авангардна читања Пруста

др Бранко АЛЕКСИЋ

(Париз)

На челу Прустовог дела: кабалистичка истина (Emeth)

Дискусија

11¹⁵ – 12¹⁵

У компаративном контексту (2)

Председава Биљана Андоновска

др Биљана АНДОНОВСКА

(Институт за књижевност и уметност, Београд)

„Као таласи једног храма“: Ристић и Пруст

prof. dr Tomislav BRLEK

(Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu)

Krležin Proust

doc. dr Varja BALŽALORSKY ANTIĆ

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Mariboru)

Proust među Slovencima

Дискусија

12¹⁵– 12³⁰

Пауза

12³⁰ – 13³⁰

Савремени изазови читања (1)

Председава Бранко Алексић

prof. dr Vesna KRENO

(Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu)

Kako čitati Prusta? (Ko se boji Prusta još?)

доц. др Владимир ЂУРИЋ

(Филозофски факултет, Универзитет у Нишу)

О неким видовима савремене рецепције Пруста

Бојан САВИЋ ОСТОЈИЋ

(Београд)

Прустове свеске

Дискусија

13³⁰ – 14³⁰

Савремени изазови читања (2)

Председава Нађа Ђурић

проф. др Јелена НОВАКОВИЋ

(Филолошки факултет, Универзитет у Београду)

Марсел Пруст и француски нови роман

мрр Нађа ЂУРИЋ

(Филолошки факултет, Универзитет у Београду)

Прустово схватање сећања у светлу Шопенхауерове и Бергсонове филозофије

др Драган ЂОРЂЕВИЋ

(Београд)

Пруст и ми: буржоаско у савременој књижевности

Дискусија

15⁰⁰

Ручак

16. децембар 2022.

10⁰⁰ – 11⁰⁰

Пруст и теорија

Председава Томислав Брлек

проф. др Александар ЈЕРКОВ

(Филолошки факултет, Универзитет у Београду)

Рађање теорије из духа романа

др Иван МИЛЕНКОВИЋ

(Београд)

Присила знака: Пруст са Делезом

Dinko КРЕНО

(Zagreb)

Protiv Saint-Beuva – (i) u novom mileniju

Дискусија

11⁰⁰ – 12⁰⁰

Пруст и психоанализа

Председава Биљана Андоновска

проф. др Предраг БРЕБАНОВИЋ

(Филолошки факултет, Универзитет у Београду)

Жирар и Блум о Фројду и Прусту

мср Јован БУКУМИРА

(Институт за књижевност и уметност, Београд)

У трагању за ишчезлом мајком: психоаналитичко читање Пруста

проф. др Петар ЈЕВРЕМОВИЋ

(Филозофски факултет, Универзитет у Београду)

Пруст и повезивање

Дискусија

12⁰⁰ – 12¹⁵

Пауза

12¹⁵ – 13³⁰

Пруст и љубав

Председава Соња Веселиновић

проф. др Марјана БУКИЋ

(Филолошки факултет, Универзитет Црне Горе)

Поглед Жана Русеа: умјетност и љубав у Прустовом роману

др Предраг ТОДОРОВИЋ

(Институт за књижевност и уметност, Београд)

La conception de l'amour dans La Prisonnière

проф. др Адријана МАРЧЕТИЋ

(Филолошки факултет, Универзитет у Београду)

„Један господин који каже 'ја'...“: воајеристичка имагинација
приповедача *Трагања*

проф. др Соња ВЕСЕЛИНОВИЋ

(Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду)

Прустова хомотекстуалност у српском и хрватском преводу

13³⁰ – 14³⁰

Пруст и слика

Председава Предраг Бребановић

prof. dr Slaven JURIC

(Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu)

Rimbaud na Elstirovu platnu (metafora i istina u Prousta)

проф. др Славица СРБИНОВСКА, проф. др Маја БОЈАЦИЈЕВСКА

(Филолошки факултет „Блаже Конески“,

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопље)

Фотографија и улога субјекта у приповедању Марсела Пруста

др Веселин МАРКОВИЋ

(Стразбур)

Трагање за ишчезлим временом и филм

dr Bruno KRAGIĆ

(Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb)

Imaginarni Proust – dvije zamišljane ekranizacije

Дискусија и завршна реч

15⁰⁰

Ручак

С А Ж Е Ц И

др Игор ПЕРИШИЋ

Институт за књижевност и уметност, Београд

МРЕЖА ОД ПАУЧИНЕ: СЛОБОДАН ЈОВАНОВИЋ О МАРСЕЛУ ПРУСТУ

У години када се навршава сто година од смрти Марсела Пруста, заокружује се и тачно један век рецепције његовог дела у српској култури. Први текст о француском аутору на српском језику написао је Слободан Јовановић, под насловом „Марсел Пруст, *У тражњи изгубљена времена*“. Објављен је у часопису *Српски књижевни гласник* 1. фебруара 1922. године. Српски полихистор и књижевни критичар приказао је, дакле, роман *У трагању за изчезлим временом* у тренутку када још није био у целини публикован, имајући пред собом само прва три тома: *У Свановом крају*, *У сенци девојака у цвету*, *Око Германтових*, као и први део *Содома и Гоморе*. Та чињеница делимично је условила неповољну оцену у одређеним сегментима. С друге стране, Слободан Јовановић је и на узорку који је имао прилике да чита на француском језику веома добро уочио неке значајне особености Прустовог приповедачког универзума и позитивно их вредновао. У излагању које ће се бавити анализом овог кратког текста покушају да на том малом огледном пољу опишем како нека од основних својстава Јовановићевог критичког писма, тако и магистралне теме и поетичке особености Прустовог романа. Насловна „мрежа од паучине“ – метафора коју у једном тренутку Јовановић употребљава – требало би да се успостави као симболичка аутопоетичка ознака Прустовог поступка, али и жижни објективни корелатив представљеног света романа.

др Бојан ЈОВИЋ

Институт за књижевност и уметност, Београд

АВАНГАРДНА ЧИТАЊА ПРУСТА

Полазећи од чињенице да не постоје (обимна) истраживања која би на убедљив начин показала везу између дела Марсела Пруста и међународне авангарде, поготову не оне књижевне, саопштење настоји да укаже на досадашње резултате разматрања овог (не)постојећег односа / стања и разлоге за њега. Потом се излажу запажања и размишљања српских авангардиста у вези са Прустом – Станислава Винавера, Растка Петровића, Марка Ристића и Радета Драинца, који у рецепцију уноси и полемичку ноту према Ристићевом читању.

др Бранко АЛЕКСИЋ

Париз

НА ЧЕЛУ ПРУСТОВОГ ДЕЛА: КАБАЛИСТИЧКА ИСТИНА (ЕМЕТН)

Како замерити песницима, као што то чини Одета Креси у роману *Сванова љубав*, да остају далеко од истине, када, по примедби Р. Барта (1971/1977), у Прустовој прози „ми нисмо у поретку истине“? То питање значења истине код Пруста заокупља прве љубитеље његовог дела, од Растка Петровића (1922) и Марка Ристића (тема Прустовог разочарања у живот је „истинита“, 1924), преко Мирослава Крлеже („спознаја истине“, 1926), до Станислава Винавера (1923/1955), и Антуна Поланшћака, који „тражи истину и аутентичност у призорима, у декору и у сликама природе“ („cherche la vérité et l’authenticité dans les scènes, dans le décor et dans la peinture de la nature“, 1941), док за Ђорђа Костића, Пруст „говори са пола речи о истинама света“ (мемоари о надреализму, 1972). Винаверов закључак, у његовом последњем огледу из 1955, иде у прилог „истини о времену, препуном реченичних изјава...“ У француској критици, Делезова студија такође повезује истину и време (1971).

Комплементарни увиди ових страствених читалаца Пруста воде ка једном новом углу у тумачењу његовог дела. Јеврејско наслеђе са материнске стране Прустове породице, којој је он привржен, омогућава да се Прустов књижевни стил, као и његово образложење симболâ „Содома и Гомора“, виде у изворима кабалистичких студија и коментара. Прустова изјава да прави свој текст као што се шије хаљина, слаже се с основном поставком „ткања“ у кабали. Растко Петровић је с правом нагласио ту идеју: „текст као ткање“. У садржинском смислу, представа писца као изданка божанског ствараоца, омогућава да се за начело Прустовог дела узме знак *кабалистичке истине* (Emeth), исписане на Адамовом челу.

др Биљана АНДОНОВСКА

Институт за књижевност и уметност, Београд

„КАО ТАЛАСИ ЈЕДНОГ ХРАМА“: РИСТИЋ И ПРУСТ

Излагање посвећујемо оригиналном и далекосежном херменеутичком маневру посредством којег је Марко Ристић, средином тридесетих година 20. века – у жеку сукоба на југословенској и европској левици – покушао да одбрани дело Марсела Пруста од идеолошких напада. При контекстуализацији тог Ристићевог чина, најпре ћемо се осврнути на пионирску улогу коју су београдски надреалисти имали у рецепцији не само надреализма и авангарде већ и ширег корпуса модерне француске и европске прозе (Жид, Џојс, Пруст). Потом ћемо осветлити прустовску димензију Ристићевог опуса, пратећи је почев од раних медитативних есеја који задају основну интонацију његовог, битно лиризованог и субјективистичког разумевања француског романописца, па до позних прозних дијаристичко-есејистичких концепција – попут поетике „накнадног дневника“, у коју је уграђено искуство нехотичног памћења. Средишњи део излагања тицаће се, међутим, неуобичајеног начина Ристићеве одбране Пруста у *Предговору за неколико ненаписаних романа* (1935/6). У том фројдо-марксистичком трактату београдски надреалиста је образложио зашто и како творца *Трагања* треба бранити на најнеочекиванијем и најмање одбрањивом месту, у самој квинтесенцији списатељског идеализма, који је, само наизглед парадоксално, залог Прустове револуционарности.

prof. dr Tomislav BRLEK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

LE PROUST DE KRLEŽA

L'article analyse la relation entre l'œuvre de Krleža et l'œuvre de Proust dans le sens de rétroaction d'évaluation critique et de stimulus créatif formant une boucle d'influence poétique. Krleža a publié son essai « Sur Marcel Proust » dans *Obzor* (1926) et encore dans *Književna republika* (1927), en le présentant comme un « abrégé [qui] concerne la deuxième partie de premier volume de *Du côté de chez Swann, Un amour de Swann* », en tenant compte, toutefois, de la structure, sinon de la totalité du cycle proustien (*À la recherche du temps perdu publié 1913-1927*), ce qui atteste de l'importance qu'il attachait à cette découverte littéraire. En développant l'aperçu de Zoran Kravar et Jan Wierzbicki que l'érudition littéraire souveraine de Krleža situe les éléments thématiques dans le contexte littéraire européen plus ou moins contemporain (D'Annunzio, Hofmannsthal, Hamsun, Wilde, Mann), alors qu'en même temps sa propre « volonté narrative de fabulation » se manifeste dans de sommaires longs et annonce l'application des leçons de sa lecture à l'écriture du roman *Le Retour de Filip Latinovicz* et du cycle de récits *Les Glembays*, l'article essaie de démontrer que ce n'est qu'avec la fiction génériquement inclassable *Une enfance à Agram* et le roman-cycle *Les Bannières* que l'impulsion et l'influence de la lecture de Proust prennent leur plein essor – ce qui demande de prendre en considération l'œuvre de Dostoïevski, un des modèles-clé de composition de Proust.

doc. dr Varja BALŽALORSKY ANTIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Mariboru

PRUST MEĐU SLOVENCIMA

Opšte prihvaćena hipoteza je da Prust nije imao presudan uticaj na razvoj slovenačke pripovedne književnosti u 20. veku. Razlozi za to delom leže u specifičnoj evoluciji slovenačke proze i njenim istorijskim odrednicama, a pre svega u kasnom procvatu proznog modernizma, koji se nikad do kraja nije odrekao realističkih prosedea. Uprkos tome, Prustova proza doživljava plodonosni odjek u književnoteorijskoj studiji fenomenološke orijentacije Franca Čibea, i to u vreme prvog talasa recepcije u Francuskoj, tačnije četiri godine nakon autorove smrti, 1926. godine. Pored toga, pedesetih i šezdesetih godina prošlog veka u periodici izlazi nekoliko eseja o Prustu. Glavni razlog Prustovog odsustva u slovenačkoj prozi leži zapravo u dugogodišnjoj pripremi integralnog prevoda *Traganja za izgubljenim vremenom*. Iako prvi deo ciklusa romana *U Svanovom kraju* izlazi 1963. godine, prevod celog *Traganja* potrajao je tri decenije, što je duplo više od vremena koje je Prust utrošio na pisanja romana. Međutim, nezavisno od relativno kasne recepcije *Traganja*, prevoditeljka Radojka Vrančić dosegla je sam vrh slovenačkog prevodilaštva i svojim prevodilačkim radom izvršila nezanemarljiv uticaj na naredne generacije prevoditeljki i prevodilaca. Osvrnućemo se i na njen rad поближе i izneti nekollicinu primera lucidnih prevodilačkih rešenja, naročito u pogledu sintakse, i uporediti ih sa srpskim i hrvatskim prevodima Prusta.

prof. dr Vesna KREHO

Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu

KAKO ČITATI PRUSTA? (KO SE BOJI PRUSTA JOŠ?)

Isamo pominjanje Marsela Prusta i njegovog obimnog ciklusa *Utraganju za izgubljenim vremenom* (7 tomova, 13 svezaka, oko 3000 stranica) kod mnogih izaziva zazor, a može djelovati i obeshrabrujuće na potencijalne čitaoce. Prva asocijacija koju potiče ovo djelo, njegova dužina, kao prokletstvo ga prati od samih početaka – negativne recenzije su imale za posljedicu odbijanje izdavača da objave ponuđeni prvi tom, *Put k Svanu*, argumentirajući to prekomjernom dužinom, predugim i rasplnutim deskripcijama, digresijama, itd. (Zašto je, naprimjer, naratoru/autoru trebalo 30 stranica da opiše bezuspješna nastojanja glavnog junaka da utone u san?) A to je bio tek početak Prustove duge spisateljske odiseje! Na kraju je taj prvi tom ciklusa objavljen 1913. godine (izd. Grasset), ali o trošku samog autora, da bi 1919. dobio prestižnu nagradu Gonkur za drugi tom Ciklusa, *U sjeni procvalih djevojaka*.

Korespondencija nam otkriva da je i sam Prust, ponukan prigovorima koji su mu upućivani, molio neke kolege i prijatelje da mu označe dijelove teksta za koje misle da su predugi ili suvišni, a poshumno otkriće upola kraće daktilo-verzije sveska *Iščezla Albertina* ukazuje na te pokušaje.

Ovo izlaganje će biti fokusirano upravo na percepciju/recepciju Prustovog djela, kao i na nastojanja da se ono učini dostupnijim široj čitalačkoj publici, ili, kako neki kažu, da se u izvjesnom smislu „demokratizira“. Međutim, postavlja se pitanje šta bi ostalo od Prusta da se ono što doprinosi dužini njegovog djela – dugi opisi, impresije, reminiscencije, evokacije, stvarne ili prividne digresije, itd. – reducira ili rezimira (pa i amputira!), što zadnjih godina zagovaraju neke ozbiljne „redukcionističke“ škole?

доц. др Владимир ЂУРИЋ

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

О НЕКИМ ВИДОВИМА САВРЕМЕНЕ РЕЦЕПЦИЈЕ ПРУСТА

У години троструког јубилеја 2021, када се обележавало 200 година од Бодлеровог и Флоберовог и 150 година од Прустовог рођења, у часопису *Facta Universitatis* објављено је 13 тематских радова који обрађују не само та три аутора већ и богату интертекстуалну и интеркултурну мрежу која се плете између њих и око њих. У излагању ћемо се укратко осврнути на четири рада који анализирају Прустово дело како бисмо, кроз само та четири рада из четири различите земље, указали на разноврсну, плодну и надасве продубљену рецепцију Пруста у нашем времену, а сада поводом стоте годишњице од његове смрти.

У раду „Рецепција и утицаји Пруста у Италији 1913–1950“ Бернард Урбани нам доноси детаљан преглед рецепције Пруста у Италији у првој половини XX века показујући да је његово писмо (*écriture*) остало референтно за италијанску књижевност и културу током читавог XX века, као и да данашњи италијански интелектуалци „иду напред главе окренуте уназад“, управо ка Прусту. Сабина ван Весемаел (Холандија) у свом компаративном огледу „У тривијалном ваља трагати за епским“ пореди Марсела и Ему Бовари којима је заједничко осећање и поимање тривијалног, међутим, док Ема у свакодневној рутини види бол и очајање, Марсел, баш као и Бодлер, у њој види извор уметничке инспирације проналазећи смисао у преображају баналног повезивањем песничког, метафизичког и тривијалног. Рад Шерифа Секуа (Обала Слоноваче) „Пруст и романескна револуција: окидач модерног“ подсећа нас на тај радикални отклон, Прустов „оркестрирани раскид“ са свим додашњим романескним остварењима подвлачећи модерност *Трагања* која је и узета за основу модерности XX века. Најзад, бенјаминовска упоредна анализа Бодлера, Флобера и Пруста између „ауратичке перцепције“ и „перцепције у облику шока“ Станислава де Курвила (Француска) указује нам на осетљиву трансформацију перцептивног поља које непрекидно осцилира између традиционалног и модерног, то јест бенјаминовски речено „ауратичког“ и „шокантног“. Овакве комплексне савремене анализе Пруста у компаративном контексту показују колико је његово дело живо и подстицајно за нове и будуће генерације писаца, критичара и читалаца.

Бојан САВИЋ ОСТОЈИЋ

Београд

ПРУСТОВЕ СВЕСКЕ

Од самих почетака интересовања за његово дело, а нарочито у последњих двадесет година, осим новопронађених и необјављених текстова, објављују се и свеске које су пратиле Прустов рад на *Трагању*. После прве, коју је 1976. објавио Филип Колб, као и још три бележнице које су 2002. сакупили и приредили Антоан Компањон и Флоранс Кали, недавно је откривен и корпус под називом *75 листова*, који је 2021. приредила Натали Моријак-Дије.

Аутор у раду разматра каква је природа свезака у Прустовом раду, и шире, каква је улога оваквих рукописа у поимању његовог опуса. Кад год се објављују постхумни рукописи, приређивачи и наследници постају једнако важни као аутор. Зато ћемо се у раду осврнути на њихов допринос, а нарочито на специфичну улогу Бернара Фалое, у чијој је архиви 2018. постхумно пронађено *Седамдесет пет листова*.

проф. др Јелена НОВАКОВИЋ

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

МАРСЕЛ ПРУСТ И ФРАНЦУСКИ НОВИ РОМАН

Предмет испитивања је Прустов роман *У трагању за изгубљеним временом*. Означено од стране ранијих књижевних критичара као историја једне епохе и историја једне свести, ово дело се појављује и као израз оспоравања традиционалног романа схваћеног као причање приче и грађење ликова са јасно одређеним карактером. Оно је уједно и пледоаје у прилог роману у коме се књижевни предмет повлачи у други план, а у први план долази књижевни поступак, па га модерна критика назива и „структурном метафором“ помоћу које се текст „гради“ и „функционише“. Тиме Пруст најављује потпуно одбацавање референцијалности у француском „новом роману“ који ће доминирати књижевном продукцијом педесетих и шездесетих година XX века, а у коме, како је констатовао Жан Рикарду, „писање о некој пустоловини“ уступа место „пустоловини писања“.

Истраживање у овом раду фокусирано је на она обележја Прустове поетике романа која најављују „нови роман“, пре свега његову главну представницу, Натали Сарот, која се на Пруста изричито и позива: роман схваћен као пробијање вела привида и продор ка „дубинским“ слојевима бића, преосетљиви приповедач са воајерским склоностима, дезинтеграција традиционалног лика, одбацавање занимљиве приче у корист обичних, често сасвим баналних догађаја.

мсп Нађа ЂУРИЋ

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

ПРУСТОВО СХВАТАЊЕ СЕЋАЊА У СВЕТЛУ ШОПЕНХАУЕРОВЕ И БЕРГСОНОВЕ ФИЛОЗОФИЈЕ

Ослањајући се на радове француских проучавалаца Прустовог дела, пре свега на обимну студију Лика Фреса о филозофском еклектицизму Марсела Пруста (Luc Fraisse, *L'éclectisme philosophique de Marcel Proust*, 2013), испитаћемо утицај Шопенхауерових и Бергсонових идеја на концепцију сећања какву је Пруст развио у свом роману *У потрази за изгубљеним временом*. Циљ ће нам бити и да покажемо на који начин се Пруст одваја од Бергсона и Шопенхауера и њихове идеје преображава у складу са својом романескном поетиком. У другом делу излагања, теоријска разматрања поткрепићемо анализом одабраних примера из Прустовог дела.

др Драган ЂОРЂЕВИЋ

Београд

ПРУСТ И МИ: БУРЖОАСКО У САВРЕМЕНОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

Излагање је утемељено на идејама изнетим најпре у хипер-есеју *Марсел & Пруст: безгрешне ћелијске деобе* (КЦНС, 2017), а тичу се проблема изједначавања и поистовећивања савременог читаоца и интерпретатора са Прустом и његовим делом. У новом кључу њиховог разумевања наставља се праћење линије те идентификације посебно на нивоу економских, социјалних и имагинативних разлика које су у међувремену настале у пољу књижевне продукције. Разматрајући Сартрову констатацију да је искуство (француске) књижевности буржоаско (уз опаску да су Пруст и његово дело еклатантни примери такве тврдње) –пропитаћемо меру њене дијагностичке употребљивости у савременим књижевничким околностима, шта је од те тврдње данас остало, посебно када се савремени професионални радници у пољу књижевне производње сусретну са „ми“ реченицом Марсела Пруста, која је сасвим обележила његово *Трагање за ишчезлим временом*.

проф. др Александар ЈЕРКОВ

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

РАБАЊЕ ТЕОРИЈЕ ИЗ ДУХА РОМАНА

Интересантно је да су се неке утицајне књижевне теорије, различитог значаја у историји теоријског мишљења, рађале као припрема за тумачење великог књижевног дела. Рецимо, тако су настали Лукачева *Теорија романа* и Бахтинови *Проблеми поетике Достојевског*. У ширем смислу речи, тако се и руски формализам везује за авангарду, а гледајући у истом смеру могло би се тврдити како недовршена Адорнова *Естетичка теорија*, зачињана уз Шенберга као филозофија нове музике, није случајно имала бити посвећена – Бекету. Има, наравно, и слушајева када такво везивање није дало једнако далекосежне, иако су били врло утицајни, резултате у теорији – такво је Бартово читање Расина и доцније Балзака. Парадоксалан однос француског новог романа, структурализма и семиотике при томе до сада није привлачио већу пажњу, за разлику од односа студија културе и промена у статусу популарне културе шездесетих година прошлог века. Релације теорије и књижевне историје нису увек очигледне и једнако важне, нити је изазов великог дела увек теоријски плодан. Рецимо, Лукачеви доцнији погледи на Гетеа, Мана и Кафку нису имали резултате какве је подстакао поглед на Достојевског. Нешто би могло бити ствар теоретичара, или проблем фазе у развоју теоријског мишљења у којој се налази, а нешто би могло бити и до тога да се само од неких великих дела, или у неком тренутку из великог дела, може добити утицајна, важна књижевна теорија. Не гледајући унатраг шта је Гете значио за Хегела, и остављајући по страни да Хајдегер ни из Хелдерлина, ни из Рилкеа није добио нову филозофију књижевности, већ је своју битну идеју песништва налазио у њиховим стиховима, вреди се посветити овом истраживању без предрасуда о значају мислиоца. У овом раду, дакле, неће се трагати за разлозима зашто велику теорију није добио Сартр у раном сусрету са Фокнером или последњем великом покушају са Флобером, Бадју у сусрету са Малармом, нити ће се процењивати достигнуће Делезовог читања Пруста и настојања Кристеве око Прустовог дела, али не бисмо смели прећи преко тога да је Женетово читање Пруста више од обичног налажења примера за заснивање наратологије. Без обзира како коначно оцењивали резултате развоја наратологије у извантехничком смислу, и независно од тога да је популарност наратолошких истраживања крунисаних Жене-

товим радом у једном тренутку била изузетно велика, чини се да је Женет управо из Пруста добио своју књижевнотеоријску визију. Тумачење неког дела уме у неким културама да буде посебна врста изазова, па се тако у француској теорији пише, рецимо, о Малармеу и Прусту, али је разлика између изврских и подстицајних интерпретација и заснивања књижевнотеоријских система велика. Култура поставља неког писца у своје средиште, и то није без снажног подстицаја на његово тумачење у тој култури и изван ње, уколико је ово друго уопште могуће, док је догађај рађања теорије из духа једног дела и питања која оно поставља посебна врста књижевнотеоријског догађаја. Додајмо уз то, на пример, да Еково читање Џојса и идеја отвореног дела, која нипошто није за занемаривање и у којој се може видети рађање нове теорије, ипак није била, ни издалека, утицајна и прихваћена као Женетова. Ни Лукачева *Теорија романа* није имала једнаку судбину као Бахтинови *Проблеми поетике Достојевског*, што не значи да су Лукач и Еко, свако у свом времену, имали мања достигнућа гледано са становишта теоријског мишљења. Лукачево рано дело засенила је његова *Повест и класна свест*, Еково рано дело његова доцнија семиолошка продорност и перзистентност у којој он сам својим раним погледима на књижевност није дао једнак значај. Женетови *Проблеми наративног дискурса*, заправо *Фигуре 3*, окренути према Прусту, тако су један од оних тренутака које историја књижевнотеоријског мишљења посебно мора узети у разматрање. Они којима је до великог заплета и трагичког преокрета, као код Аристотела из среће у несрећу, могу очекивати и питање да ли је наратологија (а не теорија романа као романескне епистемологије сећања и комеморације, као код Бенјамина) рођење теорије из духа Прустовог (над)романа или његовог изневеравања?

Уколико се ова горња напомена узме у обзир као нека врста кратког подсетника на једну необичну појаву, може ли се поставити питање чији је облик нека врста одговора и на оно што се у питању из наслова овог рада тражи: да ли се, како се, зашто се теорија рађа из духа романа? То је, с посебним освртом на оно место које је можда најдаље од смисла овог питања (или не мора бити тако?), на саму Женетову теорију, предмет овог текста. У његовом закључку можда ће се аутор одважити да каже како би нова, прва (српска) или последња (европска) теорија књижевности морала настати из онога што је одсутно у *Хазарском речнику*, или из онога што је сувише присутно у *Златном руну*, уколико већ није настала из Андрићевих *хроника* и Црњансковљевих *сеоба*. Али би таква теорија могла настати и из онога што јесте одсутно и из *Златног руна*: места наративног обједињења разлике свих дискурса, што је у исходу Кишовог *Породичног циклуса*, само на другачији начин, такође постављено. Каква се теорија рађа тамо где све разлике дискурса ћуте?

др Иван МИЛЕНКОВИЋ

Београд

ПРИСИЛА ЗНАКА: ПРУСТ СА ДЕЛЕЗОМ

Шта је то што човека присиљава да мисли? Питање које поставља Жил Делез није саморазумљиво јер мишљење се држи природном диспозицијом, као и ходање, на пример: мислимо јер нам је то у природи, као што нам је у природи да ходамо, или растемо. Утолико је мишљење (као и ходање, као и раст) нужно: не можемо да не мислимо, као што не можемо да не растемо. Мислимо чак и онда када не мислимо. Утолико је, према традиционалном схватању, мишљење и ствар хтења: мислимо зато што хоћемо да мислимо. Одговор на питање „шта је то што човека присиљава да мисли?“ гласи: природа. Мишљење се, због тога, одређује својом природношћу и хтењем да се мисли. Тај одговор, међутим, промашује питање. Није реч о нужности мишљења – она је неспорна – него о нужном мишљењу, које није ствар добре воље да се мисли, нити је ствар природности. Управо Пруст показује шта значи нужно мишљење: то је оно мишљење које не може да не мисли (те није ствар хтења), оно мишљење које је присиљено да се креће и одмотава (те није ствар природе), мишљење, дакле, које нема избора, које мора да тумачи, које мора да дешифрује, које је, гоњено љубомором и љубавним знацима, *присиљено* да ради. Мишљење је ствар сусрета не са сировом стварношћу, већ са знацима. Одета није превише паметна, али је савршени одашиљалац знакова, те *monsieur* Сван нема избора до да те знаке, прогоњен љубомором, тумачи. Он непрестано мисли на Одету јер не може да мисли ни на шта друго пошто га ништа друго не присиљава да мисли. Воља ту не игра никаву улогу, она је другоразредна, као што је, насупрот увреженом мишљењу, и памћење другоразредна категорија Прустове *Потраге*. Као што су Сван или приповедач присиљени да, опустошени љубомором, тумаче знакове, тако су, покренути знацима (мадлена, звук железничарског чекиња, камен калдрме), присиљени да се сећају. Као што је мишљење недобровљно, на исти је начин недобровољно и сећање. У оба случаја на делу је *присила знака*.

Сусрет мишљења и знака производи нужност коју ће Делез преточити у један од најважнијих својих појмовних изума, у парадоксални трансцендентални емпиризам.

Dinko KREHO

Zagreb

PROTIV SAINT-BEUVA – (I) U NOVOM MILENIJU

Proustov postumno objavljeni esej *Protiv Saint-Beuvea (Contre Saint-Beuve)* u preglede i povijesti književnosti ušao je kao značajna polemika sa shvaćanjima i metodologijom književno-historijskog pozitivizma i biografizma. Međutim, premda je mjesto ovoga teksta u književnoj historiografiji, pa i u općoj kulturi naoko neprikosoveno, njegove suštinske implikacije i konzekvence kao da su do dan-danas ostale nepreispitane. Primjerice, kako pokazuje Nathalie Quintane u bespoštedno polemičkoj knjizi iz 2018. naslovljenoj *Ultra-Proust*, odnos prema samome Proustu u današnjoj Francuskoj daleko je više sentbeuvovski nego prustovski: konsenzus o Proustu beskrajno simpatičnom buržujском ekscentriku, nekoj vrsti dobrog duha francuske književnosti, služi kao snažno legitimacijsko uporište dominantne kulture, preko kojeg se zapravo pacificira radikalnost i nesamjerljivost Proustovog teksta. Ta neuhvatljivost očigledna je već u *Protiv Saint-Beuvea* – djelu koje sve vrijeme izaziva čitaoca svojom žanrovskom i stilskom neodredivošću i heterogenošću. Gdje prestaje proza, a počinje esej, i obratno? Da li polemiku protiv doajena devetnaestoljetne kritike ispisuje građanin Marcel Proust, ili njegov pripovjedač? U kakvom odnosu stoji ovaj tekst spram sveukupnosti Proustova romanesknog ciklusa?

U svom izlaganju pokušat ću ponuditi čitanje *Protiv Saint-Beuvea* u suvremenom kontekstu – francuskom, (post)jugoslavenskom, kao i onom širem, zapadnoeuropskom. Šta nam ovaj tekst može reći i kako nas kao čitateljice i čitaoce može pozicionirati u eri globalne umreženosti i nestanka privatnosti, eri u kojoj, decenijama nakon njegove proklamirane smrti, svjedočimo masovnom „povratku autora“? Kako bi na početku 21. stoljeća izgledala prustovska gesta reza između građanskog i književnog ja i rezolutnog povratka tekstu?

проф. др Предраг БРЕБАНОВИЋ

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

ЖИРАР И БЛУМ О ФРОЈДУ И ПРУСТУ

У излагању се сучељавају херменеутичке стратегије двојице теоретичара у чијим су интерпетацијама опуси оснивача психоанализе и француског романописца континуирано бивали ишчитавани као „дијалектички упарени“. Полазећи од тога да су се и Рене Жирар (1923–2015) и Харолд Блум (1930–2019) подједнако снажно успротивили не само супротстављању него и раздвајању књижевности и „наукâ о човеку“ – први тако што је у Прусту видео проналазача који је боље него Фројд формулисао универзални закон жеље утемељен на реципрочности миметичких интерпресоналних релација, а други тиме што је у Фројду препознао последњег емпиричара који не преза од имагинативне спекулације, али и канонског писца западне цивилизације који отвара „доба хаоса“ чији је Пруст наистакнутији представник – засебно ће бити размотрено питање статуса књижевне културе. Тежиште ће, међутим, остати на сличностима и разликама између Фројдовога и Прустовога поимања јаства, при чему ће бити показано да се идеја страха од утицаја коју Блум предочава у *The Anxiety of Influence* (1973) према теорији романа коју Жирар образлаже у *Mensonge romantique et vérité romanesque* (1961) односи као „фројдизам“ према „прустизму“. На том трагу, *Трагање за изгубљеним временом* жираровски се схвата као романескни обрачун са романтичарском (како психоаналитичком, тако и блумовском) вером у „блажену аутономију“. У завршном ће сегменту Жирарови и Блумови закључци бити противстављени неким другим тумачењима Фројда (Л. Трилинг) и Пруста (Ж. Делез), као и савременом књижевнотеоријском *mainstream*-у, унутар којег, пак, још увек преовладава изразито не-прустовско разумевање самог процеса читања.

мср Јован БУКУМИРА

Институт за књижевност и уметност, Београд

У ТРАГАЊУ ЗА ИШЧЕЗЛОМ МАЈКОМ: ПСИХОАНАЛИТИЧКО ЧИТАЊЕ ПРУСТА

У трагању за ишчезлим временом није само роман о процесу постајања писцем већ и о жељи да се постане писцем. Доступна истраживања сагласна су поводом тога да се идеја о *Трагању* код Пруста зачала недуго након што је његова мајка Жана Вејл Пруст преминула. Роман је настао темељним мењањем рукописа који ће тек постхумно бити објављен под насловом *Против Сент-Бева*, иначе замишљеног као дијалог приповедача-есејисте и његове мајке о великим француским писцима 19. века и Сент-Бевовим тумачењима. Као транспоновоано сведочанство о односу с мајком, Пруст је објавио и новински чланак „Синовљеви осећаји родитељоубице“ (*Фигаро*, 1907), у којем до изражаја долазе особености прустовског осећања овог феномена – жеља за писањем и нужност писања. У овом раду понудиће се једно могуће читање Прустовог романа на трагу психоанализом инспирисане наратологије, која почива на претпоставци да одређена жеља покреће причу, док приповест, заузврат, овремењује ту жељу. Као окосница заплета целине *Трагања*, према томе, биће узет триптих „драма одласка у постељу“ (почетак, *У Свановом крају*) – „дамари срца“ (средина, *Содома и Гомора*) – „нехотимично сећање“ (крај, *Поново нађено време*), који представља кретање од такозване прасцене писања преко открића смрти па до сцене писања. Тако ће се показати да приповест о списатељском позиву стоји у нераскидивој вези са фигуром (преминуле) мајке.

проф. др Петар ЈЕВРЕМОВИЋ

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

ПРУСТ И ПОВЕЗИВАЊЕ

Термином *Bindung* Фројд је означавао *активност повезивања сирове тензије са психичким представама (Vorstellung)*. Семиотизација и симболизација искуства управо почива на (динамичким и структуралним) ефектима овог процеса. Потоње *клајнџанско* (пре свега Бионово) разумевање психотичних стања и процеса директно ће се надовезати на поменута Фројдова решења. Од стабилности успостављених веза (*link*), те од функционалности процеса повезивања (*linking*), директно ће зависти стабилност психичких структура. У том смислу, од кључног је значаја (за разумевање различитих могућих психотичних феномена) Бионов појам *напада на повезовање*. Прустова крајње особена поетика грађења ликова и радње почива на многослојности (симуланог и сукцесивног) *повезивања* бројних (иницијално расутих) елемената светова фикције и реалности, временитости и просторности, памћења и заборавља, духа и тела. За Пруста, творење је *повезивање*. Фикциона уверљивост наративног тока огледа се у кохезивности конфигурисаних веза. У бити конфигурације тих веза лежи *повезивање* као творачка активност духа који приповеда. Тако схваћена *активност духа који (приповедајући) повезује* (елементе сопственог света) представља могућу прустовску (дакле, наративну) аналогију наведених психоаналитичких појмова и концепција. Ваља додати, Прустово разумевање несвесног битно је различито од оног психоаналитичког. Такво је и његово схватање језика, мишљења, реалности и фикције. Ако је веровати накнадним сведочанствима, Фројд није био склон Прусту. Са своје стране, Пруст је порицао да је икада читао Фројда. Све то, даље, додатно чини занимљивим могући херменеутички сусрет психоаналитичке теорије и Прустове духовне заоставштине.

проф. др Марјана ЂУКИЋ

Филолошки факултет, Универзитет Црне Горе

ПОГЛЕД ЖАНА РУСЕА: УМЈЕТНОСТ И ЉУБАВ У ПРУСТОВОМ РОМАНУ

Књижевнотеоријски приступ Жана Русеа (Jean Rousset), професора књижевности, дефинисан је непрестаним читањем и тумачењем књижевних дјела у учионици. У књигама, књижевнотеоријски проблем који отвара и истражује показује Русеов изразит читалачки и интерпретативни капацитет будући да његов корпус чине дјела од *Ерека* и *Ениде* до Новог романа.

Прустов роман *У потрази за изгубљеним временом* предмет је анализе у књигама *Облик и значење* и *Погледи им се сусретоше*. Захваљујући преводу Ивана Димића, Русеова интерпретација Прустовог романа из студије *Облик и значење* постала је један од референтних критичких текстова за истраживаче и студенте француске књижевности. Анализа форме, метатекстуалних слојева, те истраживање функција љубави у Прустовом роману доказује почетну Русеову тезу да се „уметност посматра као стварање облика што ослобађају своје значење“ и да је свако дјело симбиоза неке форме и неког сна.

Русе ће наставити да истражује функције љубави. У монографији *Погледи им се сусретоше*, уз анализе стотине љубавних литерарних сусрета, Русе гради један структуралистички заснован образац тог топоса романескне традиције. Прустов роман нуди богат репертоар љубавних парова и сцена првог виђења.

Излагање ће ујединити Русеове анализе Пруста преко два кључна појма – умјетност и љубав. Прустови јунаци, како их Русе тумачи, разапети су између те двије „силе које се боре око духа“.

др Предраг ТОДОРОВИЋ

Институт за књижевност и уметност, Београд

LA CONCEPTION DE L'AMOUR DANS *LA PRISONNIÈRE*

L'amour chez Proust a une dimension plutôt masochiste. L'amour est égal à la souffrance. Pour Marcel la vie amoureuse avec une femme est une vie dans un constant danger. Instants doux, gais, innocents en apparence et en même temps la constante possibilité du désastre : ce qui fait de la vie amoureuse la plus contrastée de toute, celle où la pluie imprévisible de soufre et de poix tombe après des moments le plus riants. C'est une vie qui est devenue un enfer pour lui. Dans une telle relation l'amour n'est que possession. Albertine est un objet du désir sexuel. C'est un amour pervers que vit Marcel, hypnotisé par les yeux du mal, emprisonné dans les mensonges d'Albertine. La conséquence de cette relation est la souffrance perpétuelle. Marcel est crucifié entre deux causes de soupçon: Gomorrhe et Sodome. Du côté gomorrhéen il soupçonne toutes les filles, toutes les femmes. Du côté masculin, sodomique, il soupçonne tous les hommes, tous ses amis. Dans ce roman, Proust décortique à merveille la relation et le sentiment amoureux. Le Narrateur théorise dans des monologues intérieurs l'Amour, il l'analyse, l'étudie. Blasphème, pathologie, jalousie, c'est un mélange explosif dans *La Prisonnière*.

проф. др Адријана МАРЧЕТИЋ

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

**„ЈЕДАН ГОСПОДИН КОЈИ КАЖЕ 'ЈА...':
ВОАЈЕРИСТИЧКА ИМАГИНАЦИЈА ПРИПОВЕДАЧА ТРАГАЊА**

У раду ћу анализирати неколико епизода из *Трагања за изгубљеним временом* у којима су предочена воајеристичка искуства главног јунака и приповедача романа, Марсела. У питању су „сцена у Монжувену“, из прве књиге романа, *Комбреа*, у којој дечак Марсел, скривен, посматра љубавни сусрет између госпођице Вентеј и њене пријатељице. Касније у роману, приповедач нас обавештава да је овај призор имао кључну улогу у формирању његове представе о садизму. Анализираћу и две епизоде из *Содоме и Гоморе*. Прва је добро позната уводна епизода, у којој је предочено како сада већ одрасли Марсел, скривен на степеништу своје зграде, прво посматра како се у дворишту срећу и упознају барон де Шарлис и кројач прслука Жипјен, а затим скривен иза једне преграде у подруму, слуша како у суседној просторији Шарлис и Жипјен воде љубав. У другој сцени из *Содоме и Гоморе* којој ћу посветити пажњу јунак је опет у ситуацији да скривен присуствује хомосексуалном сусрету са садистичким подтекстом између Шарлиса и једног младића, који је уприличио Жипјен. Најзад, последња епизода о којој ће бити речи налази се у последњој књизи романа, *Нађеном времену*, и у њој је предочено како јунак у једном „хотелу за мушкарце“, у којем се случајно затекао, скривен посмара како у суседној соби извесни Морис у чину садистичке насладе бичује барона Шарлиса. Наведене епизоде имају неколико важних сличности, које, чини ми се, указују на нека дубља значења *Трагања* у целини. Пре свега, у свима је предочен хомосексуални љубавни чин, који садржи мање или више наглашену садистичку компоненту. При том приповедач, мање или више експлицитно, настоји да оправда садистичку мотивацију учесника у збивању. Најзад, чак и у роману обимном као *Трагање*, понављање исте ситуације – јунак се случајно затекне у положају да скривен присуствује интимним и еротски узбудљивим призорима, у којима му се откривају неке добро чуване тајне о његовим познаницима – делује исконструисано и, са становишта радње, мало вероватно. Зато би се могло претпоставити да су у Марселовим воајеристичким епизодама садржане теме која упућује на неке опсесивне и дубоко личне инспирације самог писца романа.

проф. др Соња ВЕСЕЛИНОВИЋ

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

ПРУСТОВА ХОМОТЕКСТУАЛНОСТ У СРПСКОМ И ХРВАТСКОМ ПРЕВОДУ

У рецепцији романа *À la recherche du temps perdu* Марсела Пруста хомосексуални аспект углавном је игнорисан и маргинализован, или пак тумачен у биографском контексту. У анализи ове проблематике велики напредак омогућиле су студије из осамдесетих и деведесетих година XX века аутора као што су Џ. Е. Риверс (Rivers), Ева Алстет (Ahlstedt), Антоан Компањон (Compagnon), Ив Сеџвик (Sedgwick), Даглас Б. Сејлор (Saylor) и Лео Берсани. Термин „хомотекстуалност“, који је увео Џ. Стокингер (Stockinger) 1978. године, употребљаван је на различите начине у потоњим интерпретацијама, али овде ће подразумевати дискурс (о) хомосексуалности. У раду ће се анализирати како су преводиоци преносили текст у којем се обрађује хомосексуалност, почев од појединачних термина – јер наратор непрестано проблематизује само њено именовање, преко специфичног кода којим комуницирају хомосексуалци међу собом, па до читавих одељака романа, као што је „Прва појава људи-жена“ (превод Живојина Живојновића), увод у *Содому и Гомору*. Прустова текстуална конструкција хомосексуалности креће се од предочавања инверзије и инвертираних, као душе жене у мушком телу, међуполности, често увођене научним исказима (медицина, ботаника, зоологија), па до далеко флуидније концепције сексуалности према крају романа. Такође, током читавог романа, прикази хомосексуалности довођени су у везу с различитим формама уметности, пре свега нижим. У анализу ће бити укључена одабрана поглавља и фрагменти из српског превода Живојина Живојновића (*У трагању за ишчезлим / минулим временом*, 1983, 2007) и хрватског превода Мирослав Брандта, Тина Ујевића и Винка Тецилазића (*У тражењу изгубљена времена / У трагању за изгубљеним временом*, 1951–1965, 1965, 1972, 1977). Упоредићемо различита издања с обзиром на одређене измене које су уношене, а превасходно су условљене различитим третманом феномена хомосексуалности у друштву током друге половине XX и с почетка XXI века.

prof. dr Slaven JURIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

RIMBAUD NA ELSTIROVU PLATNU (METAFORA I ISTINA U PROUSTA)

U svesku *U sjeni procvalih djevojaka* pripovjedač-junak nevoljko, na bakin višekratni nagovor, konačno odlazi posjetiti atelje slikara Elstira i pred slikom *Marina* iznenada doživljava jedan od epifanijskih trenutaka na svom dugotrajnom putu postajanja umjetnikom. Sličnosti između glasovite Rimbaudove pjesme istoga naslova i Elstirove slike na referencijalnom su planu frapantne (premda, koliko je nama poznato, do sada nedovoljno istaknute) jednako koliko su jaki kontrasti na planu iskazivanja između kratkoga stihovnog teksta i njegove prozne „parafraze“. Uvodni dio članka bit će posvećen formalnoj komparaciji tih dvaju disparatnih tekstova identične matrice. U drugom dijelu rada će se analitički fokus pomaknuti na gnoseološke pretpostavke na kojima počiva Rimbaudov i Proustov tekst. Naime, dok je u Rimbaudovih deset lapidarnih redaka reducirane sintakse spoznajni (receptivni) uzrok ambivalentnih senzacija mora i kopna u potpunosti implicitan, Proustov pripovjedač, prvi put u ciklusu, eksplicitno izlaže tezu o nadmoći predracionalne istine (istine dojma) racionalnoj istini (istini pojma). Kako je u Proustovu cikličnom romanu ključno kompozicijsko načelo širenje i rast pojedinih motiva te njihovo povezivanje u „prsten metafore“ (*Pronađeno vrijeme*) eksplikacija Elstirova pristupa stvarnosti, u pripovjedačevu tumačenju, povezat će se sa završnim poetičkim izlaganjem s kraja ciklusa. U tom svjetlu, dva će nam teksta poslužiti kao polazište za šira razmatranja o Proustovoj koncepciji umjetnosti i nasljeđu impresionizma u njegovu djelu. Pritom ćemo uzeti u obzir i uvide koji su već prisutni u stručnoj literaturi o Proustu (i Rimbaudu), a koji se tiču načela metafore (J. P. Richard), umjetničkih znakova (G. Deleuze) ili naravi umjetničke komunikacije (R. Shattuck).

проф. др Славица СРБИНОВСКА, проф. др Маја БОЈАЦИЈЕВСКА

Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирило и Методије“, Скопље

ФОТОГРАФИЈА И УЛОГА СУБЈЕКТА У ПРИПОВЕДАЊУ МАРСЕЛА ПРУСТА

Ово истраживање има за циљ анализу функционисања описа као фотографије и актуализацију теме уметности фотографије у наративној структури дела *У потрази за изгубљеним временом*. Дело је настало у ери успона фотографије, поред сликарства. Ово истраживање настоји да одабере и анализира фрагменте у којима се активира сећање на детаље, предмете, сцене, позе или портрете у односу на фотографију. Реакције свести субјекта који приповеда у роману *У потрази за изгубљеним временом* су у вези са применом поступака који користе технике представљања на начин на који се оно изводи „фотографисањем“. Феномен фотографије је у односу са категоријом времена, фрагментарности наратива, са потребом да се кроз поступке активирања сећања у слободним формама атома сачувају драгоцени тренуци прошлог живота кроз читав роман који је у целини посвећен враћању прошлости кроз сећање на догађаје или учеснике у њима. Сећање није линеарно, механичко, оно враћа прошле радње и чини их актуелним у садашњости кроз форму артефакта који аутор ствара. Упоредо са функцијом чула слуха, мириса или укуса, ово истраживање настоји да актуелизује „вид“, а тиме и визуелни аспект у нарацији Марсела Пруста. Памћење, нарација и време анализирају се у директној сразмери са „снагом ока“. Поглед и реч су кључни алати уз помоћ којих свест сакупља атоме времена и склапа их у огроман мозаик сећања на прошло време „оживело“ напорима осмишљеним кроз стварање уметности романа.

др Веселин МАРКОВИЋ

Стразбур

TRAGANJE ZA IŠČEZLIM VREMENOM I FILM

Po Balzakovim delima snimljeno je preko četrdeset filmova, prema Zoli preko trideset, a po Prustu samo tri, a ni ta tri nisu ekranizacije čitavog *Traganja za iščezlim vremenom*. Prvi od tih filmova snimljen je čak 57 godina nakon što je objavljen poslednji tom *Traganja*, a neuspešni pokušaji ekranizacije brojniji su od uspešnih. Ovi podaci slikovito govore koliko je teško snimiti film po Prustovom romanu.

Čak i ako ostavimo po strani činjenicu da je *Traganje* dugo tri hiljade strana i da ima nekoliko stotina likova (od kojih je najmanje dvadeset nužno da bi smisao romana bio očuvan), režiseri i scenaristi se suočavaju s problemom kako da na ekran prenesu bogatstvo svih tema i ideja, prvenstveno piščev odnos prema vremenu, sećanjima i umetnosti.

Režiseri su na različite načine pristupili romanu. Folker Šlendorf je režirao *Jednu Svanovu ljubav*, Raul Ruis *Nađeno vreme*, a Šantal Akerman *Zatočenicu*. Jedino je Ruis pokušao da nađe kinematografske paralele glavnim idejama *Traganja*, dok se Šlendorf i Akerman mahom zadržavaju na tomu iz naslova.

Mene zanima koje elemente *Traganja* su ovi režiseri i scenaristi uspešno preneli na film, koje elemente su bezuspešno pokušali da prenesu, a šta nisu ni pokušali i zašto. Takođe, zanima me kako su značenja jedne umetnosti prevedena na jezik druge i kakvu će sliku o romanu steći oni gledaoci koji nisu čitali *Traganje*.

dr Bruno KRAGIĆ

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb

IMAGINARNI PROUST – DVIJE ZAMIŠLJANE EKRANIZACIJE

Usprkos kanonskom statusu, romaneskno djelo Marcela Prousta uglavnom se zbog svog opsega i složenosti tehnike koja itekako razotkriva razlike između književnog pripovijedanja i filmskog prikazivanja, slabo ekraniziralo. Snimljena su samo tri cjelovečernja filma prema pojedinim dijelovima Proustovog ciklusa te jedan televizijski film u dva dijela koji je nastojao ekranizirati cijeli ciklus izuzev *Put a k Swanu*.

Međutim, među „nesnimljenim filmovima“ ostala su zabilježena dva gotovo istodobna pokušaja filmske ekranizacije većeg dijela ciklusa. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina XX. stoljeća talijanski režiser Luchino Visconti (u suradnji s dugogodišnjom scenaristicom Suso Cecchi d'Amico) i američko-britanski režiser Joseph Losey (u suradnji s dramatičarom Haroldom Pinterom) planirali su svaki svoju ekranizaciju Prousta. Te ekranizacije nisu realizirane iz produkcijskih razloga. Objavljeni scenariji zanimljivi su kao primjeri dva, dijelom suprotstavljena a dijelom komplementarna, pristupa u adaptiranju Prousta, ali i, u širem smislu, primjeri načina prijenosa književnih predložaka na ekran.

Izlaganje će se usredotočiti na komparativnu analizu ta dva pristupa: usporedbu odabira dijelova ciklusa za ekranizaciju (s nastojanjem da se odgovori na pitanje zašto su odabrani baš određeni dijelovi) te, koliko se iz scenarija može razaznati, usporedbu načina ekranizacije. Uz to, oba bi se pokušaja historijski razmotrila u kontekstu karijera Viscontija i Loseya, s implicitnim zaključkom kako su obojica svoje zamisli ekranizacije Prousta ugradili u neke svoje snimljene filmove prema drugim predlošcima ostvarivši tako svojevrsni „dijalog s Proustom“.

МАРСЕЛ ПРУСТ 1922–2022: ПРИСУСТВА
(РЕЦЕПЦИЈА, ПРЕВОДИ, ТУМАЧЕЊА)
КЊИГА САЖЕТАКА

Издавач

Институт за књижевност и уметност
Београд, Краља Милана 2
www.ikum.org.rs

За издавача

др Бојан Јовић

Прелом

Лариса Малић

Дизајн корица

Биљана Андоновска

Штампа

IntCopy, Београд

ISBN

978-86-7095-315-4

